

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

МАРКОВИЧ ВІТАЛІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК: 332.14:332.122:339.9 (043.3)

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ
ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ
В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство
і міжнародні економічні відносини

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Вінниця – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі міжнародних економічних відносин у Львівському національному університеті імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор географічних наук, професор
Писаренко Світлана Марківна,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
професор кафедри міжнародних
економічних відносин.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Мокій Анатолій Іванович,
ПВНЗ «Запорізький інститут економіки
та інформаційних технологій»,
проректор з міжнародних зв'язків
та стратегічного розвитку;

кандидат економічних наук, доцент
Хмара Марина Петрівна,
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри міжнародного бізнесу.

Захист відбудеться «24» травня 2018 року о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 11.051.03 у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса за адресою: 21007, м. Вінниця, вул. Академіка Янгеля, 4.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Донецького національного університету імені Василя Стуса за адресою: 21021, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21.

Автореферат розісланий «24» квітня 2018 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. С. Якімова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розвиток європейської інтеграції посилює процеси регіоналізації, підвищуючи роль та значення окремих адміністративно-територіальних одиниць у національних економіках і надаючи все більшої актуальності транскордонному співробітництву (ТКС). ТКС виступає складовою частиною міжнародних відносин на міжрегіональному і локальному рівнях, передбачаючи формування зв'язків і договірних відносин між прикордонними регіонами-учасниками співпраці та надаючи можливість об'єднаними зусиллями влади, громадськості і бізнесу спільно вирішувати існуючі соціально-економічні проблеми та створювати умови для сталого розвитку і підвищення рівня конкурентоспроможності в межах спільного транскордонного регіону.

Динаміка розвитку ТКС обумовлена спільною метою його учасників – забезпечення конвергенції регіонів та усунення диспропорцій у їх соціально-економічному розвитку. Для України ТКС є доповнюючою формою структурної моделі європейської інтеграції, яка на основі практичного застосування принципів субсидіарності та децентралізації державного управління розширює можливості українських прикордонних регіонів ініціювати та втілювати транскордонні проекти з метою підвищення рівня регіонального соціально-економічного розвитку і налагодження взаємовигідних зв'язків господарюючих суб'єктів з обох сторін кордону у використанні спільного ресурсного потенціалу.

У сучасних умовах практична реалізація проектів ТКС в Україні часто виявляється недостатньо ефективною, що зумовлено адміністративними перешкодами та обмеженим фінансуванням, а також неефективним використанням залучених коштів. Істотним недоліком ТКС в Україні є несформованість науково обґрунтованих теоретико-методичних основ оцінки його соціально-економічної ефективності, використання яких сприятиме визначенню реального стану, проблем та пріоритетних напрямів активізації співпраці.

Значний внесок у дослідження проблем ТКС зробили вітчизняні вчені О.Алісова, І.Артёмов, А.Балян, І.Бабець, В.Борщевський, І.Бутирська, П.Беленький, В.Бідак, Т.Васильців, О.Вишняков, С.Гакман, В.Гоблик, А.Голіков, І.Грицяк, О.Дацюк, О.Демедюк, М.Долішній, І.Заблудська, В.Засадко, А.Зборовська, І.Журба, Н.Ісакова, Є.Кіш, В.Козуб, Н.Колінько, Л.Корольчук, Б.Короп, С.Кравченко, Л.Кузьменко, А.Лебедева, М.Лендъел, П.Луцишин, О.Лютак, Ю.Макогон, О.Михайленко, В.Мікловда, Н.Мікула, Ю.Мігущенко, О.Мілашовська, А.Мокій, І.Осадца, А.Пересада, В.Пила, С.Писаренко, Х.Притула, В.Приходько, О.Рогова, С.Слава, М.Сорока, І.Студенніков, Т.Терещенко, Є.Тихомирова, А.Ткаченко, О.Урбан, М.Хмара, В.Черторижський, О.Чмир, Л.Шилік, І.Школа, М.Шуба та ін.

Дослідженню співробітництва регіонів присвячені праці М.Андерсена, Б.Барані, М.Беліцького, І.Блаттера, Л.Вардомського, В.Дентерса, М.Гарт, О.Гранберга, А.Кузнецова, Е.Кулеші, К.Куцаб-Бонк, Т.Кучинської, Н.Леври, Ж.-П.Легнера, В.Мальхуса, П.Маскелла, Н.Межевича, Е.Мікули-Бончек, І.Мінакова, М.Перкманна, Р.Ратті, С.Рєбіжа, Ю.Рожкова, С.Романова, В.Сегедіна, Ч.Рік, О.Яковлевої, В.Ястшембської та ін.

Вагомий доробок провідних вітчизняних та зарубіжних вчених потребує доповнення науковим обґрунтуванням теоретико-методичних основ оцінки, визначення стратегічних пріоритетів та засобів підвищення ефективності ТКС. Актуальність вказаного напрямку дослідження значною мірою обумовлена неформованістю системи транскордонної статистики та проблемами методології вивчення соціально-економічних процесів в умовах ТКС, особливо після введення в дію Угоди про асоціацію між Україною та Європейського Союзу (ЄС). Таким чином, тема дослідження соціально-економічної ефективності ТКС України в умовах європейської інтеграції постає важливою та своєчасною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до тематики наукових досліджень кафедри міжнародних економічних відносин факультету міжнародних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка – держбюджетних тем «Стратегії міжнародної конкурентоспроможності та конвергенції економічного розвитку ЄС» (номер державної реєстрації 0115U003956, 2015-2017 рр.), у рамках якої автором обґрунтовано концепцію соціально-економічної ефективності ТКС та теоретико-методологічні підходи до її оцінювання дослідженням базових показників соціально-економічного розвитку шляхом економетричної оцінки транскордонної конвергенції та структурної трансформації під впливом залучених коштів за програмами транскордонної співпраці; «Екологічні чинники економічного зростання в країнах Центрально-Східної Європи» (номер державної реєстрації 0114U004246, 2014-2016 рр.), у межах якої обґрунтовано організаційні та правові підходи до підвищення соціально-економічної ефективності ТКС України і країн-членів ЄС в умовах інтеграційних процесів.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретико-методичних підходів до дослідження соціально-економічної ефективності ТКС та розробка пріоритетних напрямів підвищення її рівня на сучасному етапі європейської інтеграції України.

Для досягнення зазначеної мети було поставлено і вирішено такі завдання:

- узагальнити теоретичні положення щодо сутнісних характеристик ТКС та його впливу на соціально-економічний розвиток транскордонних регіонів;
- систематизувати існуючі теоретико-методичні підходи до трактування соціально-економічної ефективності ТКС та проведення її оцінювання;
- дослідити нормативно-правову базу, організаційне забезпечення та стан реалізації ТКС в країнах-членах ЄС та в Україні на сучасному етапі європейської інтеграції;
- виявити основні тенденції та особливості забезпечення соціально-економічної ефективності ТКС в українсько-польському та польсько-німецькому транскордонних регіонах;
- запропонувати концептуальні основи моделі оцінювання та здійснити економетричний аналіз базових показників соціально-економічного розвитку в українсько-польському та польсько-німецькому транскордонних регіонах;
- обґрунтувати пріоритетні організаційно-інституціональні механізми підвищення соціально-економічної ефективності ТКС регіонів України;

- запропонувати основні напрями формування транскордонних кластерів та індустріальних парків в транскордонних регіонах;
- розробити системні заходи удосконалення інформаційного забезпечення ТКС регіонів України.

Об'єктом дослідження є ТКС в умовах європейської інтеграції.

Предметом дослідження є теоретико-методичні підходи та організаційно-інституціональні механізми підвищення соціально-економічної ефективності ТКС.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основами дослідження є положення економічної теорії, теорій міжнародних економічних відносин, економічної інтеграції, інституціоналізму, регіональної економіки та стратегічного програмування. Відповідно до поставлених завдань використані такі методи дослідження економічних явищ і процесів: *загальнонаукові методи аналізу, синтезу, дедукції та індукції* – для визначення сутності та змісту соціально-економічної ефективності ТКС; *структурно-логічного аналізу* – для побудови логіки і структури дослідження; *елементи системного, структурно-функціонального та порівняльного аналізу* – для вивчення системи транскордонних економічних зв'язків в умовах інтеграційних процесів; *метод аналізу та синтезу* – для обґрунтування пріоритетних організаційно-інституціональних механізмів підвищення соціально-економічної ефективності ТКС регіонів України; *методи економетричної оцінки та економіко-математичного моделювання* – для дослідження зв'язку між рівнями валового регіонального продукту (ВРП), безробіття та заробітної плати суміжних регіонів, а також для оцінки впливу грантової допомоги ТКС на зовнішню торгівлю та обсяги прямих іноземних інвестицій (ПІІ) із сусідньої країни в межах транскордонного регіону; *графічний* – для наочного подання положень дисертації.

Інформаційну базу дослідження становлять нормативні та законодавчі акти України, директиви ЄС та документи Ради Європи, статистичні матеріали національних та регіональних статистичних управлінь України, Польщі, Німеччини, операційні документи програм Європейської політики сусідства, Європейського інструменту сусідства та партнерства, Європейського фонду регіонального розвитку, аналітичні матеріали Національного інституту стратегічних досліджень, Німецької консультативної групи, Інституту економічних досліджень і політичних консультацій, інші нормативні та інформаційно-аналітичні джерела України і ЄС з питань регіональної політики та ТКС.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних основ дослідження ТКС України в умовах європейської інтеграції та розробці науково-практичних рекомендацій з оцінювання стану і підвищення рівня соціально-економічної ефективності ТКС. Основні наукові результати полягають у такому:

вперше:

- обґрунтовано концептуальні положення досягнення соціально-економічної ефективності ТКС на основі раціонального організаційно-інституціонального забезпечення ТКС та методикоу опосередкованої оцінки його соціально-економічного розвитку шляхом дослідження базових показників транскордонної конвергенції виявленням щільності зв'язку між обсягами ВРП, рівнями безробіття і заробітної плати в регіонах-учасниках співпраці, а також структурної трансформації під

впливом залучених коштів за програмами ТКС розрахунком щільності зв'язку між обсягами залученої грантової допомоги в рамках ТКС та зовнішньоторговельним оборотом і ПІІ із сусідньої країни-учасниці ТКС;

удосконалено:

- виокремлення стратегічних цілей ТКС, які, на відміну від усталених, трактуються як структурна трансформація на основі зміни моделі соціально-економічного розвитку у прикордонних регіонах-учасниках співпраці, застосування принципів субсидіарності і децентралізації, адаптування ефективних практик управління, розвитку громадянського суспільства та реалізації транскордонних програм співпраці з ефективним використанням фінансових ресурсів програм допомоги ТКС, а також транскордонна конвергенція, що базується на розширенні взаємозв'язків господарюючих суб'єктів у спільному використанні ресурсів, зближенні рівнів соціально-економічного розвитку, зміцненні конкурентоспроможності транскордонного регіону та нівелюванні кордонів у межах транскордонного регіону як цілісного утворення;

- науково-теоретичне обґрунтування дуалістичного характеру політики ЄС щодо ТКС з регіонами України, яке, на відміну від існуючого, орієнтованого на усунення бар'єрних ефектів кордону та розширення співпраці між регіональними і місцевими органами державного управління, базується на аналізі локальної спрямованості транскордонних програм Європейської політики сусідства на підвищення ефективності та безпеки зовнішніх кордонів ЄС;

- організаційно-інституціональні основи формування транскордонних кластерів та індустріальних парків в Україні, які доповнили існуючі доведенням необхідності спрощення регламентних процедур, пріоритетності державно-приватного партнерства для реалізації проектів, окресленням способів ефективної взаємодії органів місцевого самоврядування суміжних регіонів, суб'єктів господарювання та громадянського суспільства;

дістали подальшого розвитку:

- компонентно-функціональна структура соціально-економічного розвитку транскордонних регіонів, що відрізняється від існуючих охопленням трьох рівнів ієрархії: нормативно-правове забезпечення ТКС державними, регіональними і місцевими органами влади та міжнародними організаціями; організаційно-інституціональне сприяння співпраці договірними органами ТКС, транскордонними кластерами, промисловими зонами та парками шляхом формування мереж співпраці і втілення транскордонних проектів; реалізація ТКС фізичними та юридичними особами, їх об'єднаннями та спільними підприємствами;

- визначення основних тенденцій та особливостей забезпечення соціально-економічної ефективності ТКС в українсько-польському та польсько-німецькому транскордонних регіонах, які доповнили існуючі аналізом механізмів управління, організаційних інструментів та форм транскордонної співпраці в умовах інтеграційних процесів;

- теоретико-прикладні рекомендації щодо активізації ТКС регіонів України, що передбачають посилення цільової спрямованості проектів ТКС та формування базисних передумов соціально-економічного розвитку транскордонних регіонів з використанням переваг прикордонного розміщення, їх природно-ресурсного та

трудового потенціалів, а також положень щодо здійснення моніторингу ефективності використання грантових ресурсів Європейського інструменту сусідства і партнерства та інших міжнародних програм допомоги ТКС з метою підвищення соціально-економічної ефективності ТКС України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що отримані в процесі дослідження теоретичні результати можуть бути використані для наукових досліджень проблемних питань міжнародних економічних відносин, регіональної політики і ТКС. Методологічні підходи, апробовані в роботі, можуть застосовуватися у подальшому моніторингу ефективності ТКС України, розробці нормативно-правових та впровадженні організаційних інструментів удосконалення регіональної політики і транскордонної співпраці. Практичне значення дисертаційної роботи визначається адресною спрямованістю рекомендацій для активізації ТКС регіонів України. Отримані наукові результати впроваджено на державному та регіональному рівнях:

на державному рівні: у діяльності Комітету Верховної Ради України з питань європейської інтеграції при розробці Рекомендацій парламентських слухань на тему: «Транскордонне співробітництво як чинник євроінтеграційних процесів України», схвалених Постановою Верховної Ради України №1537-VIII від 21.09.2016 р. (довідка №04-17/16-1531(279206) від 22.11.2016 р.) – практичні рекомендації щодо розвитку ТКС регіонів України в умовах європейської інтеграції;

на регіональному рівні: у діяльності Закарпатської торгово-промислової палати (довідка №15.02-8/359 від 17.05.2017 р.) – пропозиції щодо розвитку транскордонних відносин між підприємствами Закарпатської області та сусідніх країн-членів ЄС, а також щодо формування транскордонних кластерів та промислових парків.

Результати досліджень також використовуються в навчальному процесі Львівського національного університету імені Івана Франка при викладанні дисциплін «Світова економіка» і «Регіональна політика та структурні фонди ЄС» (довідка №1348-Н від 24.03.2017 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, висновки і рекомендації, які виносяться на захист, одержані автором особисто. Усі результати, викладені в дисертаційній роботі, одержані здобувачем самостійно і знайшли відображення в наукових публікаціях автора. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті положення, ідеї та висновки, які є результатом самостійної роботи здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні ідеї та положення дисертації доповідались та отримали схвалення на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях і семінарах: «Актуальні проблеми міжнародних відносин: політичні, економічні, правові аспекти» (м. Львів, 2012 р.), «Проблеми соціально-економічного розвитку підприємництва» (м. Дніпро, 2012 р.), «Socio-economic aspects of economics and management» (м. Таунтон, 2015 р.), «Promising problems of economics and management» (м. Монреаль, 2015 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи знайшли своє відображення у 12 наукових працях загальним обсягом 5,02 ум.-др. арк., з них особисто автору належить 4,71 ум.-др. арк., у тому числі 6 статей у наукових фахових виданнях (із них 1 – у співавторстві), 3 статті у наукових періодичних виданнях інших

держав та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз, 1 стаття в інших виданнях, 2 публікації за матеріалами науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації – 225 сторінок. Робота містить 24 таблиці, 14 рисунків, 8 додатків на 14 сторінках, список використаних джерел із 177 найменувань на 21 сторінці. Обсяг основного тексту дисертації становить 190 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, проаналізовано ступінь її дослідженості в працях українських і зарубіжних учених, висвітлено зв'язок роботи з науковими темами, визначено мету та завдання, охарактеризовано методологічну базу дослідження, сформульовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, визначено особистий внесок здобувача щодо сформульованого наукового завдання, подано апробацію дисертаційних результатів.

У **першому розділі «Методологічні основи дослідження соціально-економічної ефективності транскордонного співробітництва»** визначено форми, цілі та значення ТКС у соціально-економічному розвитку транскордонних регіонів, узагальнено існуючі науково-методичні підходи до проведення оцінки ТКС та наведено тлумачення поняття його соціально-економічної ефективності. Систематизовано нормативно-правову базу, організаційне та фінансове забезпечення ТКС в Україні та в країнах-членах ЄС, а також проаналізовано стратегічні підходи ЄС до здійснення ТКС з Україною.

У ході проведеного дослідження встановлено, що соціально-економічний розвиток транскордонних регіонів ЄС доцільно розглядати крізь призму ТКС, під яким розуміють спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними громадами або властями, що знаходяться під юрисдикцією двох або декількох сусідніх держав. Його місце у регіональному розвитку визначається здатністю ТКС до активізації та ефективного використання існуючих потенціалів співпрацюючих регіонів. У цьому випадку мається на увазі формування транскордонного регіону, під яким у роботі розуміється специфічне територіальне поліструктурне утворення, що характеризується наявністю кордону, необхідністю його облаштування, посиленням навантаження на інфраструктуру, широким взаємним спілкуванням населення сусідніх країн, спільним використанням природних ресурсів та вирішенням екологічних проблем.

Визначено, що найпростішою організаційною формою ТКС є безпосередні контакти його суб'єктів та учасників. У випадку довгострокових відносин між ними можуть бути укладені транскордонні угоди. Вищий рівень інституціонального оформлення ТКС втілений у євро регіонах, європейських угрупованнях територіального співробітництва та об'єднаннях євро регіонального співробітництва. Світовий досвід функціонування транскордонних регіонів свідчить про реалізацію концепції транскордонної секторальної інтеграції – процесу економічної інтеграції окремих галузей та секторів національних економік, який відбувається у транскордонному просторі сусідніх країн. Вона передбачає створення нових

організаційно-інституціональних форм ТКС економічного спрямування – транскордонних кластерів, транскордонних промислових зон і парків, транскордонних партнерств тощо.

Виявлено, що на сучасному етапі у країнах Європи реалізуються понад 200 проектів із різними видами добровільної середньо- і довгострокової транскордонної кооперації за участю муніципальних утворень або цілих регіонів сусідніх країн, юридичне оформлення яких базується на принципах Європейської рамкової конвенції про ТКС між територіальними общинами або властями від 21 травня 1980 року. Вирішальним результатом ТКС у країнах-членах ЄС вважається створення сприятливих умов для соціально-економічної модернізації регіонів на основі розвитку транскордонних економічних та соціальних контактів, інтенсифікації зв'язків малого та середнього бізнесу, реалізації проектів у сфері науки, освіти, охорони навколишнього середовища та туризму тощо.

У роботі запропонована компонентно-функціональна структура соціально-економічного розвитку транскордонних регіонів на трьох рівнях ієрархії. Обґрунтовано, що державні та місцеві органи влади, а також міжнародні організації мають забезпечувати нормативну та договірну базу соціально-економічного розвитку транскордонних регіонів. Договірні органи співробітництва, транскордонні кластери, промислові зони та парки формують мережі співпраці, реалізують транскордонні проекти, сприяючи інтеграції на локальному рівні. Фізичні та юридичні особи, їх об'єднання, спільні транскордонні підприємства, ТНК та інші суб'єкти ТКС налагоджують безпосередні контакти. При цьому всі учасники співпраці підтримують постійну організаційну та інформаційну взаємодію з метою ефективного соціально-економічного розвитку транскордонного регіону (рис. 1).

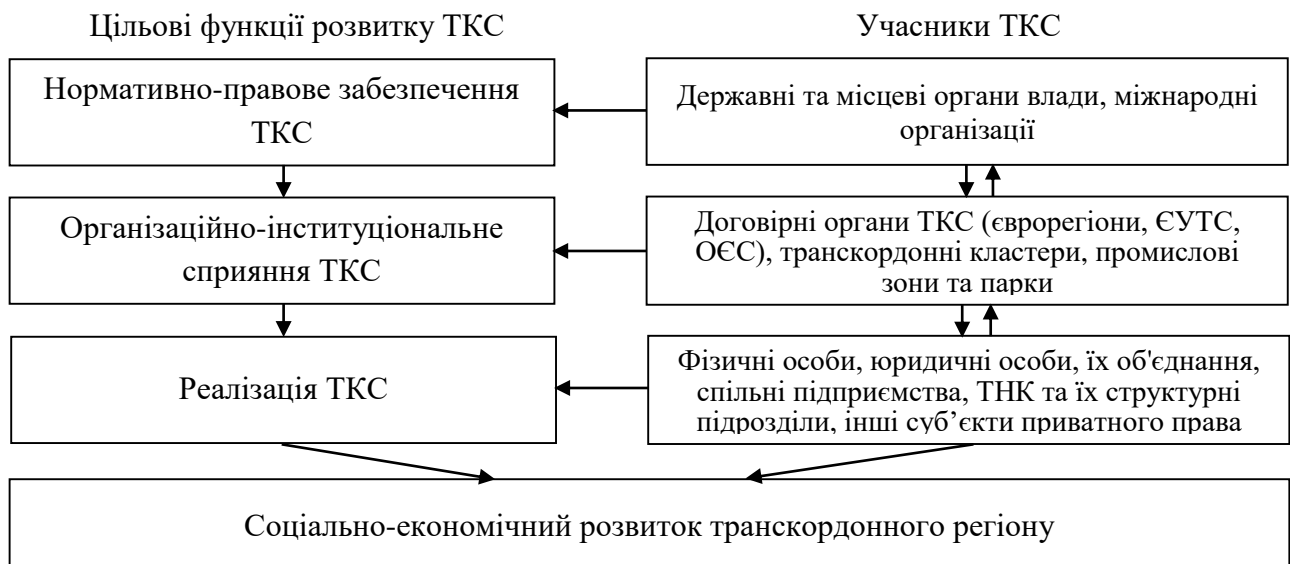

Рис. 1. Компонентно-функціональна структура соціально-економічного розвитку транскордонного регіону*

* складено автором

У роботі доведено, що стратегічними цілями ТКС, які визначають його вплив на соціально-економічний розвиток транскордонних регіонів, є структурна трансформація та транскордонна конвергенція. Обидві цілі ТКС тісно

взаємопов'язані: структурна трансформація визначає внутрішній аспект розвитку прикордонних регіонів-учасників ТКС, а транскордонна конвергенція – зовнішній. Транскордонна конвергенція визначається розширенням взаємозв'язків господарюючих суб'єктів у спільному використанні ресурсів, зближенням рівнів соціально-економічного розвитку учасників ТКС, а також нівелюванням кордонів та зміцненням конкурентоспроможності транскордонного регіону як цілісного утворення. У свою чергу, структурна трансформація базується на зміні моделі регіонального соціально-економічного розвитку у прикордонних регіонах-учасниках співпраці, застосуванні принципів субсидарності і децентралізації, адаптуванні ефективних практик управління та розвитку громадянського суспільства, а також реалізації транскордонних програм співпраці з ефективним використанням фінансових ресурсів програм допомоги ТКС (рис. 2).

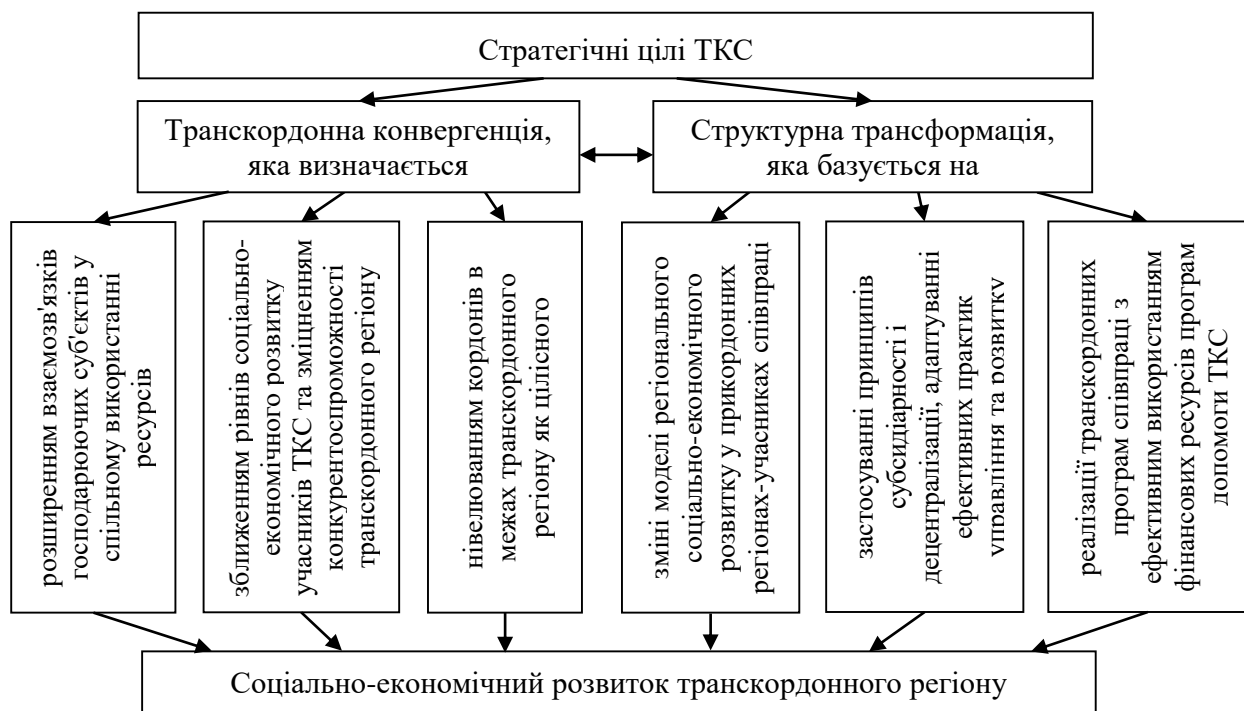

Рис. 2. Декомпозиція стратегічних цілей ТКС

* складено автором

У роботі визначено, що соціально-економічна ефективність ТКС має розумітися як певний рівень результативності, виражений у співвідношенні корисних соціально-економічних результатів ТКС та використаних на його забезпечення ресурсів. Доведено, що належний рівень організаційно-інституціонального забезпечення ТКС може зробити суттєвий внесок у підвищення рівня соціально-економічного розвитку транскордонного регіону.

Проведений у дисертаційній роботі аналіз напрацювань провідних українських та зарубіжних фахівців засвідчує, що на теперішній час не сформовано єдиного методологічного підходу до визначення соціально-економічної ефективності ТКС. Частково це обумовлюється численними методологічними проблемами, які виникають при дослідженні транскордонних процесів, зокрема тим, що більшість показників їх оцінки не піддається традиційній статистиці. Як доведено у роботі,

визначення соціально-економічної ефективності ТКС можна проводити на основі оцінки результатів реалізації його цілей.

Встановлено, що процес реалізації ТКС регіонів країн-членів ЄС з Україною носить подвійний характер. З одного боку, рамковий документ співробітництва України та ЄС, Угода про асоціацію між Україною та ЄС, розглядається українською стороною як ексклюзивний двосторонній інструмент взаємодії, який дає можливість переходу від партнерства і співробітництва до подальшої політичної та економічної інтеграції. При цьому у Главі 27 Угоди роль ТКС визначається у зниженні ефекту кордону шляхом забезпечення зміцнення транскордонних та регіональних економічних зв'язків та ділового партнерства. З другого боку, в рамках Європейської політики сусідства ЄС розглядає Україну як країну-сусіда по інший бік існуючих зовнішніх кордонів ЄС, а програми ТКС мають чітку місцеву спрямованість на посилення ефективності та безпеки цих кордонів.

У другому розділі **«Оцінка соціально-економічної ефективності транскордонного співробітництва в умовах європейської інтеграції»** досліджено сучасний стан соціально-економічної ефективності, запропоновано теоретико-методичний підхід до оцінки та здійснено економетричний аналіз базових показників соціально-економічного розвитку українсько-польського та польсько-німецького ТКС. Для порівняльного дослідження соціально-економічної ефективності ТКС було обрано ТКС Львівської області з Підкарпатським воєводством (Польща), а також в умовах ЄС співпрацю Любуського воєводства (Польща) та регіону Бранденбург (Німеччина).

У роботі акцентовано увагу на тому, що Львівська область має найбільшу в Україні протяжність Державного кордону з ЄС та межує тільки з Польщею, що дає методологічну можливість оцінки ефективності її ТКС із однією конкретною країною-членом ЄС в межах одного транскордонного регіону. За даними дослідження, майже за всіма базовими економічними показниками польська сторона перевищує українські показники в 2-4 рази їх подібності на початку 90-х років ХХ ст. Кількість зареєстрованих підприємств на польській стороні перевищує українську майже у 10 разів, окрім того, інтенсивно розвивається бізнес-інфраструктура (технологічні парки, система надання послуг, бізнес-інкубатори тощо), комунікаційна, соціальна та освітня інфраструктура, які покращують інвестиційну привабливість периферійного регіону, сприяють реалізації інноваційної моделі розвитку та підвищенню рівня його конкурентоспроможності.

Як свідчить проведений аналіз, Польща є основним торговельним партнером (на початок 2017 р. 25% обсягів експорту та 27% імпорту) та інвестором (31% обсягу ПІІ) Львівської області. ПІІ з Польщі спрямовуються переважно в обробну промисловість, у фінансовий сектор та в оптову і роздрібну торгівлю. Серед найвагоміших польських ПІІ у Львівській області варто вказати виробника лакофарбової продукції ТОВ «Снежка-Україна», підприємство з упаковки ТОВ «Кен-Пак» (м. Яворів) та завод ВАТ «Червоноградський завод металоконструкцій» (м. Червоноград), а також інвестиції польських банків у фінансовий сектор Львівської області та України в цілому: «РКО ВР S.A.» – у ПАТ «Кредобанк», «Getin Holding» – у ПАТ «Ідея Банк» (м. Львів) тощо.

У ході аналізу даних доведено, що у сучасних умовах Україна має найрозвинутішу мережу ТКС і міжрегіональної співпраці саме з Польщею, з якою на регіональному та місцевому рівнях підписано понад 450 угод про співробітництво. Від 1993 року на кордонах України функціонують десять єврорегіонів, у тому числі два – з Польщею (Карпатський єврорегіон та єврорегіон «Буг»). Також на польсько-українському прикордонні створено три транскордонні кластери, які функціонують у соціальній, науковій та туристичній сферах: Науковий інформаційно-статистичний транскордонний кластер «Інфостат Україна-Польща», Польсько-білорусько-український транскордонний туристичний кластер та Транскордонний кластер інновацій.

Характеризуючи вплив форм ТКС на соціально-економічний розвиток польсько-українського транскордонного регіону, слід відзначити втілені українською стороною за фінансового сприяння ЄС проекти ТКС зі створення прикордонної інфраструктури, вирішення окремих соціальних та екологічних проблем. Але це епізодичні та несистемні успіхи, які наразі не призвели до формування та реалізації ефективно діючих моделей ТКС України, котрі могли б сприяти ефективному соціально-економічному розвитку прикордонних регіонів. ТКС часто здійснюється без належної підтримки системи державного адміністрування та реалізації принципів субсидіарності і децентралізації, а механізм фінансування ТКС за рахунок коштів Державного бюджету України та місцевих бюджетів практично не функціонує.

Встановлено, що польсько-німецький транскордонний регіон має одні з найдавніших традицій в інституалізації ТКС, які сягають 50-их років ХХ ст., і вважається в європейській та вітчизняній регіоналістиці успішним прикладом здійснення ефективної регіональної політики та розвитку транскордонних відносин. Територія регіону характеризується відносно нижчим рівнем розвитку транскордонної інфраструктури порівняно з рівнем обох держав та відмінностями у доходах на душу населення між сусідніми регіонами, але у той же час у ньому наявне спільне просторове планування і програмування співпраці. Незважаючи на відносно нижчий рівень соціально-економічного розвитку східнонімецьких федеральних земель в національному порівнянні, їх економічний потенціал потужніший, ніж у західних воєводствах Польщі.

За результатами проведеного аналізу зроблено висновок, що Німеччина є основним торговельним партнером (на початок 2017 р. понад 70% обсягів експорту і майже 50% імпорту) та інвестором (21% обсягу ПІІ) Любуського воєводства. Німецькі ПІІ спрямовуються головним чином в автомобільну, полімерну, металургійну промисловість, приладобудування, легку промисловість та сільське господарство. Серед найвагоміших німецьких ПІІ до Любуського воєводства області слід вказати виробника мікросхем «Hmp Heidenhain Microprint Polska Sp. z o.o.» (м. Гожув-Велькопольський), виробників автозапчастин «Thyssen Krupp Presta Steertec Poland Sp. z o. o.» (м. Мендзижеч) і «Gedia Poland Sp. z o.o.» (м. Нова Суль), підприємства легкої промисловості «Ahrens Textil Service Sp. z o.o.» (м. Гожув-Велькопольський) і «Brinkhaus Polska Sp. z o.o.» (м. Костшин-над-Одрою).

Визначено, що прикордонні польські та німецькі регіони співпрацюють на різних рівнях. На місцевому рівні німецькі та польські міста, які історично опинилися розділеними кордоном, об'єдналися у реалізації транскордонних проектів, деякі з яких підкреслюють спільну транскордонну ідентичність (проекти «Франкфурт-на-

Одері – Службіце: без кордонів», «Євромісто Губен-Губін» і «Євромісто Герлиць-Згожелець»). На регіональному рівні у 2006 р. німецькі та польські регіони і міста об'єдналися в рамках неформальної мережі «Одерське партнерство». Окрім того, на німецько-польському кордоні від початку 90-х років ХХ ст. функціонують чотири євро регіони – «Померанія», «Нейсе-Ніса-Ніса», «Pro Eurora Viadrina» та «Шпрее-Нейсе-Бубр». Між Варшавським технологічним університетом та Технічним університетом Дрездена утворено Центрально-європейський композитний кластер. МВФ відзначає також формування у регіоні транскордонного логістичного кластера – Німецько-центральноевропейського ланцюга поставок.

Для порівняльного аналізу систем соціально-економічних взаємозв'язків в межах Львівсько-Підкарпатського та Любусько-Бранденбурзького ТКС було здійснено регресійне дослідження на основі базових показників регіонів за 2006-2015 роки. Гіпотезою дослідження було те, що в результаті ТКС економічно сильніші (за рівнем ВРП, заробітної плати та безробіття) регіони здатні впливати на динаміку ВРП, рівнів безробіття та заробітної плати у слабших сусідніх регіонах-учасниках ТКС (тобто транскордонна конвергенція), а також те, що у слабших регіонах під впливом використання грантових ресурсів ТКС позитивно змінюється динаміка ПІІ та зовнішньоторговельного обороту із економічно сильнішою сусідньою країною-учасницею ТКС (тобто структурна трансформація). Взаємозв'язок вказаних показників досліджувався на основі параметрів парних регресійних рівнянь, коефіцієнтів кореляції та детермінації. Одержані коефіцієнти детермінації (R^2) були усереднені (табл. 1).

Таблиця 1

Взаємозв'язок показників соціально-економічного розвитку на українсько-польському та польсько-німецькому прикордонні, 2006-2015 рр.*

Стратегічні цілі ТКС		Транскордонна конвергенція				Структурна трансформація			Інтегральний коефіцієнт
Показники соціально-економічного розвитку		Зв'язок обсягів ВРП**	Зв'язок рівнів заробітної плати**	Зв'язок рівнів безробіття**	Середнє значення R^2	Вплив грантів на залучення ПІІ із сусідньої країни***	Вплив грантів на зовнішньоторговельний оборот із сусідньою країною***	Середнє значення R^2	
Регіони-учасники ТКС	Львівська область – Підкарпатське воєводство (Польща)	0,12 (слабкий)	0,13 (слабкий)	0,09 (практично відсутній)	0,12 (слабкий)	0,22 (слабкий)	0,33 (помірний)	0,27 (слабкий)	0,18 (слабкий)
	Любуське воєводство (Польща) – Бранденбург (Німеччина)	0,87 (високий)	0,84 (високий)	0,21 (слабкий)	0,64 (суттєвий)	0,19 (слабкий)	0,76 (високий)	0,47 (помірний)	0,57 (суттєвий)

* розрахунки автора

** вплив показника більш економічно сильного регіону на показник більш слабого

*** вплив грантів на показник більш економічно слабого регіону

Одержаний у результаті дослідження коефіцієнт детермінації свідчить, що варіація ВРП Львівської області за десятирічний період 2006-2015 років лише на 12%

була обумовлена зміною ВРП Прикарпатського воєводства, решта (88%) пояснюється впливом інших факторів. Аналогічна ситуація спостерігається з показниками рівнів заробітної плати (13%) та безробіття (9%). Водночас, у Любусько-Бранденбурзькому транскордонному регіоні відзначається високий зв'язок між обсягами ВРП (87%) і рівнями заробітної плати (84%), а рівні безробіття слабо пов'язані (21%). За показниками структурної трансформації на українсько-польському прикордонні встановлений слабкий вплив, на польсько-німецькому – суттєвий. Інтегральний коефіцієнт (загальне усереднене значення R^2 показників) соціально-економічного розвитку ТКС Львівсько-Підкарпатського транскордонного регіону склав 0,18, а аналогічний коефіцієнт Любусько-Бранденбурзького транскордонного регіону 0,57.

Таким чином, хоча соціально-економічний розвиток транскордонних регіонів не є зумовленим виключно ТКС і не може бути пояснений тільки ним, проте проведене дослідження доводить, що у Любусько-Підкарпатському транскордонному регіоні, в умовах ЄС, за досліджуваний період відбувалася ефективна транскордонна конвергенція показників соціально-економічного розвитку (обсягів ВРП та рівнів заробітної плати), і що втілення транскордонних проектів мало позитивний ефект на зовнішньоторговельний оборот Любуського воєводства із Німеччиною. У той же час, у Львівсько-Підкарпатському транскордонному регіоні за всіма рядами даних опосередковано відзначалася неефективність ТКС.

У третьому розділі «Пріоритети підвищення соціально-економічної ефективності транскордонного співробітництва України в умовах європейської інтеграції» визначено основні напрями та організаційно-економічні механізми підвищення соціально-економічної ефективності ТКС України.

Обґрунтовано, що на сучасному етапі вплив системи ТКС України на соціально-економічний розвиток транскордонних регіонів є несистемним та епізодичним. Незважаючи на значну фінансову допомогу європейських структур, країн-членів ЄС та інших міжнародних організацій, реалізація транскордонних проектів з метою сприяння соціально-економічному розвитку не призвела до суттєвого розширення ТКС України із суміжними країнами. Значна частина підписаних на регіональному рівні угод і меморандумів носять декларативний характер і не здійснюють суттєвого впливу на підвищення результативності співпраці та рівня соціально-економічного розвитку українських прикордонних регіонів.

На підставі проведеного аналізу було виокремлено наступні політичні, законодавчі та організаційні напрями підвищення соціально-економічної ефективності ТКС України: спрощення митних процедур, приведення рівнів обслуговування прикордонного руху та експортно-імпортних операцій до стандартів ЄС; протидія тінізації транскордонної торгівлі, сприяння створенню прикордонних торговельно-логістичних центрів; покращення інвестиційного клімату та протидія адміністративним бар'єрам; податкове стимулювання малого та середнього підприємництва; децентралізація державного управління та фінансування програм ТКС; забезпечення співфінансування спільних транскордонних проектів; посилення контролю за використанням залучених фінансових ресурсів на розвиток ТКС; покращення інформаційного забезпечення ТКС; розбудова транспортно-логістичної інфраструктури у прикордонних регіонах; усунення стереотипів та негативного історичного досвіду мешканців регіону.

З метою стимулювання регіонального економічного розвитку доцільно прискорити розробку і впровадження в дію Національної програми формування та розвитку транскордонних кластерів в Україні. Така програма повинна бути побудована на цільовому підході до заснування та підвищення інституціональної спроможності структур управління кластерами на регіональному рівні. Організаційно-інституціональна система управління кластерами повинна об'єднувати зацікавлені сторони з приватного і державного секторів та наукових кіл, надавати послуги, зокрема, в сфері розвитку бізнесу та консалтингу, створення стартапів і підтримки інновацій, розвитку відповідних навичок та інфраструктури. Крім того, програма повинна передбачати чіткі механізми оперативного моніторингу та координації з метою створення синергії між регіональними кластерами. Реалізація програми може початися з підтримки обмеженої кількості пілотних кластерів, що дасть можливість для швидкого отримання ефекту від її імплементації і дозволить підвищити як на місцевому, так і на центральному рівнях обізнаність та отримати з перших рук досвід, необхідний для подальшого більш масштабного впровадження програми.

Як засвідчує дослідження Німецької консультативної групи та Інституту економічних досліджень та політичних консультацій, ІТ-галузь та автомобільна промисловість (насамперед виробництво автомобільних запчастин) мають значний потенціал для створення пілотних кластерів на західному прикордонні України, у тому числі із залученням транскордонних партнерів. Обидві галузі характеризуються достатнім рівнем експортної спроможності та значним позитивним досвідом у залученні ПІІ, зокрема транскордонних, і відіграють важливу роль у створенні робочих місць у прикордонних регіонах, відповідаючи критерію щодо необхідної критичної маси для транскордонних кластерних ініціатив (табл. 2).

Таблиця 2

Передумови та спрямованість підтримки галузей у межах реалізації Національної програми формування та розвитку транскордонних кластерів в Україні*

Передумови та спрямованість підтримки	Галузь (сфера) формування транскордонних кластерів	
	ІТ-сфера	Автомобільна (виробництво запчастин)
Основні характеристики кластера	а) значний позитивний досвід у залученні ПІІ, здійсненні експорту, створенні робочих місць; б) високий потенціал для модернізації (аутсорсинг ІТ-рішень); в) існуючі ініціативи (наприклад, у Львові), які підтверджують зацікавленість галузі у створенні кластерів.	а) значний позитивний досвід у залученні ПІІ, здійсненні експорту, створенні робочих місць; б) відносно низький рівень розвитку інновацій, потенціал до розвитку ланцюгів вартості; в) співробітництво та спільні структури менш розвинені, ніж в ІТ-галузі.
Просторово-структурна характеристика програм підтримки	Підтримка 3-4 кластерів, насамперед навколо міст (у т.ч. в українсько-польському транскордонному регіоні).	Підтримка 1-2 великих регіональних кластерів (у т.ч. в українсько-польському транскордонному регіоні).
Програмно-цільова спрямованість підтримки	а) орієнтація на збереження талантів, підвищення кваліфікації кадрів і розвиток інноваційно-орієнтованої екосистеми; б) підтримка розвитку кластеру супровідними реформами.	а) орієнтація на залучення ПІІ; б) підвищення обізнаності щодо важливої ролі галузі; в) розвиток навичок та сприяння зв'язкам між вітчизняними та іноземними компаніями в середньостроковій перспективі.

* складено на основі розробки Німецької консультативної групи та Інституту економічних досліджень та політичних консультацій

У роботі обґрунтовано, що програма підтримки транскордонних кластерів повинна бути заснована на вдосконаленому розподілі функцій між приватним і державним секторами та рівнями державного управління, що могло б слугувати моделлю для майбутніх ініціатив з розвитку регіонального і транскордонного підприємництва. Діяльність центральних органів виконавчої влади повинна бути спрямована на первинне залучення ресурсів, у т.ч. грантових, для фінансування програми, визначення критеріїв відбору кластерів для участі у програмі на основі консультацій із зацікавленими сторонами, зокрема із місцевими органами влади, забезпечення фінансування на конкурсній основі та акумулювання ідей для реформи бізнес-середовища, що виникають у процесі реалізації програми.

Доведено, що організаційне та правове забезпечення діяльності на території України технологічних парків, індустріальних та промислових зон потребує суттєвого вдосконалення, особливо що стосується їх функціонування в межах транскордонних регіонів. Насамперед слід здійснити спрощення регламентних процедур, окреслення механізмів впливу органів місцевого самоврядування на створення та розвиток інфраструктури індустріальних парків, визначення способів їх взаємодії з органами місцевого самоврядування сусідніх держав, визначення пріоритетів державно-приватного партнерства під час реалізації проектів. Зокрема, у транскордонних індустріальних парках і промислових зонах, що створюватимуться за участю прикордонних територій країн-членів ЄС та України, можна запропонувати спрощену процедуру прикордонного та митного контролю.

Визначена необхідність усунення фактичного законодавчого обмеження організаційно-правових форм стимулювання інноваційно-інвестиційних процесів у транскордонному просторі. Обґрунтована можливість фінансування транскордонних інвестиційних та інноваційних проектів у межах транскордонних центрів трансферу технологій, білатеральних інвестиційних агенцій, промислово-логістичних зон тощо. Окремої уваги потребує перспектива формування в українсько-польському транскордонному регіоні наукових парків на основі об'єднання інтелектуального та інноваційного оперативного моніторингу соціально-економічних процесів між регіональними статистичними управліннями, організаційним механізмом чого повинне стати утворення спільного транскордонного інформаційного центру. Впровадження та ведення транскордонної статистики дасть можливість здійснювати оцінку розвитку ТКС, аналізувати кон'юнктуру транскордонних ринків, проводити наукові дослідження та своєчасно приймати управлінські рішення з регіонального розвитку.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі обґрунтовано концептуальні положення соціально-економічної ефективності ТКС, проведено її оцінку в українсько-польському та польсько-німецькому транскордонних регіонах та розроблено напрями покращення стану ТКС України на сучасному етапі європейської інтеграції. За результатами дослідження сформульовано такі теоретичні та практичні висновки:

1. Роль ТКС у соціально-економічному розвитку обумовлена його здатністю до мобілізації та ефективного використання потенціалу транскордонних регіонів, оптимального поєднання їх можливостей та ресурсів для розв'язання спільних проблем та вирішення завдань регіонального розвитку. Стратегічними цілями ТКС у

роботі визначені структурна трансформація, яка визначається на основі зміни моделі соціально-економічного розвитку у прикордонних регіонах-учасниках співпраці, застосування принципів субсидіарності і децентралізації, адаптування ефективних практик управління, розвитку громадянського суспільства та реалізації транскордонних програм співпраці з ефективним використанням фінансових ресурсів програм допомоги ТКС, а також транскордонна конвергенція, що базується на розширенні взаємозв'язків господарюючих суб'єктів у спільному використанні ресурсів, зближенні рівнів соціально-економічного розвитку, зміцненні конкурентоспроможності транскордонного регіону та нівелюванні кордонів у межах транскордонного регіону як цілісного утворення.

2. Компонентно-функціональну структуру соціально-економічного розвитку транскордонного регіону у роботі представлено за трьохрівневою ієрархічною схемою. Державні та місцеві органи влади, а також міжнародні організації забезпечують створення нормативних та договірних засад співробітництва. Договірні органи ТКС, транскордонні кластери, промислові зони та парки формують мережі співпраці, реалізують транскордонні проекти, сприяючи безпосередній інтеграції суб'єктів співпраці. Фізичні та юридичні особи, їх об'єднання, спільні підприємства та інші суб'єкти ТКС налагоджують безпосередні контакти.

3. Соціально-економічна ефективність ТКС розуміється як певний рівень результативності, виражений у співвідношенні корисних соціально-економічних результатів ТКС та використаних на його забезпечення. Здійснений аналіз засвідчує несформованість єдиного методологічного підходу до визначення соціально-економічної ефективності ТКС та неузгодженість базових показників його оцінки із даними офіційної статистики. Істотним недоліком у наукових дослідженнях ефективності ТКС є обмежене застосування економетричного інструментарію та недостатнє використання порівняльного методу.

4. Встановлено, що транскордонна співпраця регіонів країн-членів ЄС і України має подвійний характер. З одного боку, Угода про асоціацію між Україною та ЄС визначає роль ТКС зниженням ефекту кордону як бар'єру через зміцнення транскордонних та регіональних економічних зв'язків та ділового партнерства. З другого боку, програми ТКС мають чітку місцеву спрямованість на посилення ефективності та безпеки кордонів, а Європейська політика сусідства розглядає Україну як країну-сусіда по інший бік безпекового простору.

5. Системний порівняльний аналіз соціально-економічного розвитку Львівської області та Підкарпатського воєводства доводить переважання польського регіону над українським за майже всіма основними показниками, зокрема, кількість зареєстрованих підприємств у польському регіоні перевищує українську майже у 10 разів. Визначено, що найрозвиненіша мережа міжрегіональної співпраці та ТКС в Україні створена саме із Польщею. На кордонах України та Польщі діють два євро регіони та три транскордонні кластери у соціальній, науковій та туристичній сферах. Характеризуючи вплив форм ТКС на соціально-економічний розвиток польсько-українського транскордонного регіону, відзначено ряд втілених українською стороною за фінансового сприяння ЄС проектів ТКС із створення прикордонної інфраструктури, вирішення окремих соціальних та екологічних проблем. Проте, епізодичні несистемні успіхи на сучасному етапі не призвели до

реалізації ефективно діючих моделей ТКС, які могли б сприяти ефективному соціально-економічному розвитку прикордонних регіонів.

6. Встановлено, що польсько-німецький транскордонний регіон відноситься до успішних моделей здійснення регіональної політики, розвитку транскордонних відносин і інституалізації ТКС. Він характеризується відносно низьким рівнем економічного та інфраструктурного розвитку у національному порівнянні, відмінностями у доходах у розрахунку на одну особу між сусідніми регіонами, проте з іншого боку, спільним просторовим плануванням і програмуванням співпраці. Німеччина є основним торговельним партнером та інвестором Любуського воєводства. На місцевому рівні німецькі та польські міста, які були історично розділені кордоном, об'єдналися в межах транскордонних проектів, окремі з яких відображають спільну транскордонну ідентичність. На регіональному рівні німецькі та польські регіони і міста співпрацюють у неформальній мережі «Одерське партнерство», у чотирьох євро регіонах і двох транскордонних кластерах.

7. Проведений у роботі порівняльний регресійний аналіз результативності ТКС між Любуським воєводством і землею Бранденбург, а також між Львівською областю та Підкарпатським воєводством за 2006-2015 роки показує, що інтегральний коефіцієнт (загальне усереднене значення R^2 показників) соціально-економічного розвитку ТКС Львівсько-Підкарпатського транскордонного регіону за десять років склав 0,18. Аналогічний інтегральний коефіцієнт соціально-економічного розвитку Любусько-Бранденбурзького регіону становить 0,57. Попри те, що соціально-економічний розвиток транскордонних регіонів не є суто феноменом ТКС і не може бути пояснений тільки ним, дослідження доводить, що в умовах ЄС може відбуватися ефективна транскордонна конвергенція показників соціально-економічного розвитку (обсягів ВРП та рівнів заробітної плати), і що втілення транскордонних проектів може мати позитивний ефект на зовнішньоторговельний оборот із сусідньою країною, у той час як в умовах ТКС України за всіма рядами даних зв'язку не спостерігається.

8. На підставі проведеного аналізу виокремлено такі організаційно-інституціональні напрями покращення соціально-економічної ефективності ТКС регіонів України та країн-членів ЄС: спрощення митних процедур, приведення рівнів обслуговування прикордонного руху та експортно-імпортних операцій до стандартів ЄС; протидія тінізації транскордонної торгівлі, сприяння створенню прикордонних торговельно-логістичних центрів; покращення інвестиційного клімату та протидія адміністративним бар'єрам; податкове стимулювання малого та середнього підприємництва; децентралізація державного управління та фінансування програм ТКС; забезпечення співфінансування спільних транскордонних проектів; посилення контролю за використанням залучених фінансових ресурсів на розвиток ТКС; покращення інформаційного забезпечення ТКС; розбудова транспортно-логістичної інфраструктури у прикордонних регіонах; усунення стереотипів та негативного історичного досвіду мешканців регіону.

9. Обґрунтовано, що організаційно-правове забезпечення нових організаційних форм ТКС в Україні потребує істотного вдосконалення, насамперед спрощення окремих регламентних процедур, передбачення способів взаємодії із органами місцевого самоврядування сусідніх регіонів та визначення пріоритетів державно-приватного партнерства під час реалізації проектів. Зокрема, у транскордонних

індустріальних парках і промислових зонах за участю прикордонних регіонів країн-членів ЄС та України доцільно застосувати спрощену процедуру прикордонного і митного контролю. У процесі виконання плану дій з реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС доцільно розробити і запровадити Національну програму формування та розвитку кластерів, а також програми створення і підтримки індустріальних та технологічних парків, промислових зон на території України, які повинні передбачити ефективний розподіл компетенції та відповідальності між приватним і державним секторами та між рівнями державного управління як моделі для майбутніх ініціатив. Пріоритети випробування програми формування та розвитку кластерів доцільно надати ІТ-сфері та автомобільній промисловості (насамперед виробництву автомобільних запчастин) у західних прикордонних регіонах України, у тому числі із залученням транскордонних партнерів.

10. Доведено, що постійне інформування громадськості з обох боків кордону про цілі, принципи, програми і конкретні проекти ТКС потребує якісного покращення існуючої несистемної та несиметричної інформаційної транскордонної взаємодії. Важливим напрямом розвитку інформаційного забезпечення ТКС повинне стати впровадження транскордонної статистики та інтегрованих систем оперативного моніторингу соціально-економічних процесів, зокрема формуванням транскордонних інформаційних центрів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Маркович В. Особливості розвитку транскордонної співпраці України з Європейським Союзом / А. Трофимчук, В. Маркович // Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини. – 2012. – Вип. 30. – С. 362-369 (0,49 д.а./ 0,18 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає в дослідженні нормативної бази Європейського Союзу щодо здійснення транскордонного співробітництва з Україною.*

2. Маркович В. В. Оцінка конвергенції прикордонних регіонів України у контексті Європейської інтеграції / В. В. Маркович // Економіка. Управління. Інновації. – 2013. – №1 (9). – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_1_37 (0,4 д.а.).

3. Маркович В. В. Критерії соціально-економічної ефективності транскордонного співробітництва / В. В. Маркович // Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки: збірник наукових праць. Вип. 27. – Чернівці : Технодрук, 2014. – С. 344-350 (0,41 д.а.).

4. Маркович В. В. Транскордонна регіонально-секторальна інтеграція в умовах України / В. В. Маркович // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Суспільно-економічні аспекти транскордонної співпраці України і Польщі: [зб. наук. пр.] / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; редкол.: В.С. Кравців (відп. ред.). – Львів, 2014. – Вип. 2(106). – С. 179-188 (0,58 д.а.).

5. Маркович В. В. Сутність та особливості розвитку транскордонного підприємництва / В. В. Маркович // Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини. – 2014. – Випуск 36, Частина 1. – С. 46-51 (0,4 д.а.).

6. Маркович В. В. Сутність соціально-економічної ефективності транскордонного співробітництва / В. В. Маркович // Економіка. Управління. Інновації. – 2014. – № 1 (11). – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2014_1_67 (0,4 д.а.).

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз

7. Маркович В. В. Методичні підходи до дослідження соціально-економічної ефективності транскордонного співробітництва / В. В. Маркович // Регіональна економіка. – №1. – 2015. – С. 136-144 (*Index Copernicus*) (0,86 д.а.).

8. Markovych V. Specifics of cross-border entrepreneurship / V. Markovych // Promising problems of economics and management. – Publishing house «BREEZE», Montreal, Canada, 2015. – P. 135-138 (0,4 д.а.).

9. Markovych V. Causes of inefficiency of cross-border cooperation between Ukraine and the EU member states / V. Markovych // Socio-economic aspects of economics and management. Vol. 1. – Aspekt Publishing. – Taunton, MA, United States of America. – 2015. – P. 313-315 (0,4 д.а.).

Публікації за матеріалами конференцій

10. Маркович В. В. Вплив транскордонного співробітництва на реалізацію євроінтеграційної стратегії України / В. В. Маркович // Актуальні проблеми міжнародних відносин: політичні, економічні, правові аспекти: Матеріали II Міжнародної (заочної) науково-практичної конференції (м. Львів, 19 вересня 2012 р.). – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2012. – С. 119-123 (0,26 д.а.).

11. Маркович В. В. Чинники впливу чемпіонату Євро-2012 на економіку України / В. В. Маркович // Проблеми соціально-економічного розвитку підприємництва: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (м. Дніпропетровськ, 8-9 листопада 2012 р.). – Дніпропетровськ: «Герда», 2012. – С. 30-32 (0,19 д.а.).

Статті в інших виданнях

12. Маркович В. В. Причини неефективності транскордонного співробітництва України з країнами-членами ЄС / В. В. Маркович // Вісник Макіївського економіко-гуманітарного інституту. – Макіївка.: МЕГІ, 2013. – №13 (26). – С.105-109 (0,23 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Маркович В. В. Соціально-економічна ефективність транскордонного співробітництва України в умовах європейської інтеграції. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2018.

Дисертація присвячена обґрунтуванню теоретико-методичних підходів до дослідження соціально-економічної ефективності транскордонного співробітництва та розробці пріоритетних напрямів підвищення її рівня на сучасному етапі європейської інтеграції України.

Визначено цілі, функції та значення транскордонного співробітництва у соціально-економічному розвитку транскордонних регіонів. Досліджено нормативно-правову базу, організаційне та фінансове забезпечення транскордонного

співробітництва України в умовах європейської інтеграції, а також проаналізовано стратегічні положення політики Європейського Союзу відносно здійснення транскордонного співробітництва з Україною. Систематизовано та узагальнено існуючі науково-методичні підходи до проведення оцінки транскордонної співпраці та наведено тлумачення поняття її соціально-економічної ефективності.

Запропоновано концептуальні основи моделі оцінювання стану транскордонного співробітництва шляхом економетричного дослідження базових показників соціально-економічного розвитку транскордонних регіонів. Проаналізовано сучасний стан та особливості соціально-економічної ефективності транскордонного співробітництва України та країн-членів ЄС на прикладі українсько-польського та польсько-німецького транскордонних регіонів.

Обґрунтовано організаційно-інституціональні механізми підвищення соціально-економічної ефективності транскордонного співробітництва України. Розглянуто перспективи формування транскордонних кластерів та індустріальних парків у транскордонних регіонах. Запропоновано системні заходи удосконалення інформаційного забезпечення транскордонного співробітництва регіонів України.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, прикордонні регіони, транскордонна конвергенція, транскордонна секторальна інтеграція, Україна, Європейський Союз.

АННОТАЦІЯ

Маркович В. В. Социально-экономическая эффективность трансграничного сотрудничества Украины в условиях европейской интеграции. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – мировое хозяйство и международные экономические отношения. – Донецкий национальный университет имени Василя Стуса, Винница, 2018.

Диссертация посвящена обоснованию теоретико-методических подходов к исследованию социально-экономической эффективности трансграничного сотрудничества и разработке приоритетных направлений повышения ее уровня на современном этапе европейской интеграции Украины.

Определены цели, функции и значение трансграничного сотрудничества в социально-экономическом развитии приграничных регионов. Исследована нормативно-правовая база, организационное и финансовое обеспечение трансграничного сотрудничества Украины в условиях европейской интеграции, а также проанализированы стратегические положения политики Европейского Союза к осуществлению трансграничного сотрудничества с Украиной. Систематизированы и обобщены существующие научно-методические подходы к проведению оценки трансграничного сотрудничества и приведено толкование понятия его социально-экономической эффективности.

Предложены концептуальные основы модели оценки состояния трансграничного сотрудничества путем эконометрического исследования базовых показателей социально-экономического развития трансграничных регионов. Проанализировано современное состояние и особенности социально-экономической эффективности трансграничного сотрудничества Украины и стран-членов ЕС.

Доказано, что в условиях ЕС реализация трансграничных проектов может положительно влиять на объемы прямых иностранных инвестиций, внешнеторговый оборот с соседней страной, а также на трансграничную конвергенцию показателей социально-экономического развития. Согласно выводам исследования, в условиях Украины несистемные успехи при ограниченном финансировании не привели к формированию эффективно действующей модели трансграничного сотрудничества.

Обоснованы организационно-институциональные механизмы повышения социально-экономической эффективности трансграничного сотрудничества Украины. Рассмотрены перспективы формирования трансграничных кластеров и промышленных парков в трансграничных регионах. Предложены системные меры усовершенствования информационного обеспечения трансграничного сотрудничества регионов Украины.

Ключевые слова: трансграничное сотрудничество, приграничные регионы, трансграничная конвергенция, трансграничная секторальная интеграция, Украина, Европейский Союз.

SUMMARY

Markovych V. V. Socio-economic efficiency of cross-border cooperation of Ukraine in terms of European integration. – Qualification research work as a manuscript.

Dissertation on the receipt of the scientific degree of candidate of economic sciences on speciality 08.00.02 – World economy and international economic relations. – Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2018.

The dissertation is devoted to the substantiation of theoretical and methodological approaches to the study of socio-economic efficiency of cross-border cooperation and the development of priority directions of increasing its level at the present stage of European integration of Ukraine.

The aims, functions and importance of cross-border cooperation in the socio-economic development of border regions are defined. The regulatory framework, organizational and financial support of cross-border cooperation of Ukraine in terms of European integration are examined, and strategic EU approach to the implementation of cross-border cooperation with Ukraine are studied. The existing theoretical and methodological approaches to assess cross-border cooperation are systematized and summarized, and the concept of its socio-economic efficiency is formulated.

The conceptual basis of evaluation model of the state of cross-border cooperation by econometric study of basic indicators of socio-economic development of border regions is proposed. The current state and characteristics of socio-economic efficiency of cross-border cooperation between Ukraine and EU member states on the example of Ukrainian-Polish and Polish-German cross-border regions are analyzed.

Organizational-institutional mechanisms of improving socio-economic efficiency of cross-border cooperation of Ukraine are substantiated. The prospects of the formation of cross-border clusters and industrial parks in cross-border regions are examined. The system measures for improvement of information support of cross-border cooperation in the regions of Ukraine are proposed.

Keywords: cross-border cooperation, border regions, cross-border convergence, cross-border sectoral integration, Ukraine, European Union.

МАРКОВИЧ ВІТАЛІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ
ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ
В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство
і міжнародні економічні відносини

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Підписано до друку 23.04.2018 р.
Формат 60×90/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman.
Умов. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. №23/04-1

Видавництво “Галич-Прес”
Видавець ФОП Король І.В.
м. Львів, вул. Гнатюка, 17
Ел. пошта: lvivprint@ukr.net. Тел. 096-59-88-924
Свідоцтво ДК №5353 від 24.05.2017 р.
